

STRATEGIJA

KULTURNOG RAZVOJA GRADA NOVOG SADA ZA PERIOD 2016-2026. GODINE

("Sl. list Grada Novog Sada", br. 53/2016)

UVOD

Grad Novi Sad predstavlja značajan nacionalni i regionalni centar kulturne produkcije. U Gradu deluje veliki broj kulturnih ustanova, organizacija i inicijativa. Novi Sad raspolaže bogatom kulturnom baštinom, u čijem su okviru čak 88 nepokretnih kulturnih dobara pod zaštitom. U Gradu se školuju, žive i rade brojni umetnici i kulturni delatnici. Grad je osnivač mnogobrojnih ustanova kulture: Muzeja Grada Novog Sada, Gradske biblioteke u Novom Sadu, Istorijskog arhiva Grada Novog Sada, Zavoda za zaštitu spomenika kulture Grada Novog Sada, Novosadskog pozorišta - *Újvidéki színház*, Pozorišta mladih, Sterijinog pozorja, Kulturnog centra Novog Sada, Ustanove za izradu tapiserija Atelje 61, Ustanove za kulturu i obrazovanje *Kulturni centar "Mladost"*, *Futog*, i Ustanove za kulturu i obrazovanje *Kulturni centar Kisač*.

Na teritoriji Grada deluju i brojne ustanove kulture čiji su osnivači drugi nivoi vlasti. Pokrajinske ustanove u Gradu su: Srpsko narodno pozorište, Muzej Vojvodine, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Pozorišni muzej Vojvodine, Galerija likovne umetnosti - poklon zbirka Rajka Mamuzića, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Zavod za kulturu Vojvodine, Studentski kulturni centar Novi Sad, Izdavački zavod "Forum", Vojvođanski simfonijski orkestar, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture i Arhiv Vojvodine. Republičke ustanove kulture koje se nalaze na teritoriji Novog Sada su: Matica srpska, Galerija Matice srpske i Biblioteka Matice srpske.

Kulturnu scenu Grada čine i brojni vaninstitucionalni akteri. U poslednjih deset godina, na konkurse Gradske uprave za kulturu predloge projekata podnosi više stotina umetničkih udruženja, kulturno-umetničkih društava, privrednih društava koji se bave proizvodnjom kulturnih sadržaja, i drugi. Od svih udruženja u Novom Sadu samo su četiri članovi mreže *Nezavisna kulturna scena Srbije* (NKSS). Od reprezentativnih umetničkih udruženja na teritoriji Novog Sada nalaze se Savez udruženja likovnih umetnika Vojvodine, Udruženje likovnih umetnika primenjenih umetnosti i dizajnera Vojvodine, Udruženje filmskih i televizijskih radnika Vojvodine, Društvo književnika Vojvodine i Udruženje kompozitora Vojvodine.

Od većih festivala u Novom Sadu održavaju se: Sterijino pozorje, Zmajeve dečje igre, festivali EXIT, Cinema City i Festival uličnih svirača, Novosadske muzičke svečanosti NOMUS i Novosadski džez festival. U Gradu postoji i preko dvadeset kulturno-umetničkih društava. Novi Sad je značajan centar i za stvaralaštvo pripadnika i pripadnica različitih nacionalnih manjina. U njemu se nalaze sedišta pet nacionalnih saveta nacionalnih manjina: aškalijske, egipatske, rumunske, slovačke i grčke, kao i Zavod za kulturu vojvođanskih Rusina i Zavod za kulturu vojvođanskih Slovaka.

Gradska kulturna politika

Vođenje kulturne politike u Novom Sadu povereno je Gradskom veću (u okviru kojeg se definišu zaduženja Člana Gradskog veća za kulturu) i Gradskoj upravi za kulturu¹. U okviru svojih delatnosti, Gradska uprava za kulturu (u daljem tekstu GUK) pre svega obezbeđuje finansiranje ustanova kulture čiji je osnivač Grad, i finansiranje i sufinansiranje projekata u oblasti kulture i javnog informisanja putem konkursa na kojem pravo učešća imaju sve organizacije civilnog društva, privredni subjekti i ustanove kulture koje nisu indirektni korisnici gradskog budžeta.

Zbog kompleksnosti gradskog kulturnog sistema i velikog broja aktera na polju gradske kulture, u Gradu je prepoznata potreba za strateškim planiranjem kulturnog razvoja. Potreba za izradom strategije kulturnog razvoja Grada artikulisana je prvi put pre više od jedne decenije. U Gradu su već postojali pokušaji za određivanjem kulturne politike koja bi olakšala delovanje, kako akterima u kulturi, tako i GUK-u.

Ti pokušaji inicirani su u prethodnom periodu od strane predstavnika i predstavnica nezavisne umetničke scene, civilnih udruženja i pojedinaca u kulturi, umetnika i umetnica, teoretičara, kulturnih i medijskih radnika i radnica, novinara i novinarki. Prva inicijativa javila se početkom 2004. godine pod nazivom Inicijativa za rekonstrukciju kulture i društva "Dizalica". Jedan od pravaca njenog delovanja bio je konstruktivno učešće u javnom životu i kreiranju kulturne politike, kako na polju tzv. visoke, tako i u domenu alternativne i marginalne kulture. Uočena je potreba za stručnošću i profesionalizmom, kao i za evaluacijom rada i aktivnosti javnih kulturnih institucija, posebno onih koje se finansiraju sredstvima poreskih obveznika. Pored toga, Inicijativa je naglašavala i potrebu za kritičkim mišljenjem i javnim dijalogom, kao ključnim procesima demokratskog društva koji traju, razvijaju se i nikada se ne završavaju².

Iako nije rezultirala *Strategijom razvoja kulture Grada*, ova inicijativa je kroz javne sadržaje, tribine i debate otvorila mnoga važna pitanja.

Sledeća inicijativa, koja je bila konkretnije usmerena ka definisanju kulturne politike, bila je Radna grupa *Za kulturne politike* iz 2009. godine. Ona je za cilj imala okupljanje organizacija i pojedinaca iz oblasti kulture u Gradu i Pokrajini, kako bi se radilo na pitanjima koja se tiču kulturne politike, finansiranja, sagledavanja položaja i značaja kulture i određivanja prioriteta u sektoru kulture. Ključne aktivnosti ove radne grupe bile su usmerene ka postizanju transparentnosti javnog finansiranja projekata u kulturi, kao i otvaranju dijaloga na temu nepostojanja adekvatne kulturne politike u Gradu, kulturnih potreba i korišćenja javnih prostora Grada za kulturu³.

Od kada je Grad 2011. godine izrazio zainteresovanost za kandidaturu za Evropsku prestonicu kulture (EPK), pitanje izrade strateškog dokumenta ponovo je otvoreno. Jedan od kriterijuma za ocenu kandidata za EPK jeste i usklađenost programa sa strateškim razvojem kulture, koji podrazumeva postojanje strateških dokumenata.

Veliki broj inicijativa i pokušaja izrade strategije pokazuje da je *Strategija kulturnog razvoja Grada Novog Sada* posledica dugotrajnog rada, zagovaranja i udruživanja različitih aktera u kulturi u Novom Sadu.

¹ Prema Odluci o gradskim upravama Grada Novog Sada ("Službeni list Grada Novog Sada", br. 52/08, 55/09, 11/10, 39/10, 60/10 i 69/13), u Gradskoj upravi za kulturu obavljaju se poslovi koji se odnose na:

- planiranje razvoja delatnosti kulture i informisanja, obezbeđivanje sredstava za zadovoljavanje potreba u ovim oblastima i nadzor nad korišćenjem tih sredstava;
- praćenje i obezbeđivanje funkcionisanja ustanova kulture čiji je osnivač Grad;
- utvrđivanje kulturnih programa odnosno delova programa ustanova kulture čiji je osnivač Grad, koji će se finansirati sredstvima budžeta Grada;
- obezbeđivanje zaštite kulturnih dobara od značaja za Grad i od značaja za nacionalne manjine čiji pripadnici žive na teritoriji Grada;
- obezbeđivanje sredstava za finansiranje i sufinansiranje programa i projekata u oblasti kulture od značaja za Grad i za nacionalne manjine čiji pripadnici žive na teritoriji Grada;
- podsticanje razvoja kulturnog i umetničkog stvaralaštva na teritoriji Grada;
- izgradnju, rekonstrukciju i održavanje zgrada i objekata ustanova kulture čiji je osnivač Grad;
- obezbeđivanje sredstava za sufinansiranje izgradnje, održavanje i obnovu verskih objekata, kao i sredstava za sufinansiranje programa iz oblasti kulture crkava i verskih zajednica.

² Inicijativa za rekonstrukciju kulture društva "Dizalica", <http://www.dizalica.org> (preuzeto 15.06.2016).

³ Radna grupa "Za kulturne politike - politika kulture", <http://www.zakulturnepolitike.net> (preuzeto 15.06.2016).

Problemi i izazovi na koje odgovara Strategija

Kompleksni i raznoliki izazovi sa kojima se sreću navedeni akteri u kulturi zahtevaju analitički, sistemski, dugoročni i koherentni pristup planiranju i podsticanju kulturnog razvoja. Oni takođe podrazumevaju spremnost na stalno promišljanje postojećih i uvođenje novih principa i pristupa vođenju kulturne politike, koji u ovom trenutku obuhvataju participativnost, vođenje dijaloga i saradnju. *Strategija* teži da obezbedi upravo pretpostavke za ovakav rad Gradske uprave i drugih aktera.

S tim ciljem, proces strateškog planiranja otpočeo je identifikacijom ključnih problema sa kojima se sreću akteri u kulturi, ali i publika, kroz terensko istraživanje⁴, sastanke i radionice sa predstavnicima i predstavnicama ustanova, organizacija i inicijativa u kulturi (više u delu "Metodologija"). U okviru ovih procesa, izdvojeni su sledeći ključni problemi:

- nepostojanje jasnih osnova i pravaca kulturnog razvoja (uključujući nepostojanje strategije ili planova kulturnog razvoja), kao ni referentnog okvira za razumevanje uloge i značaja podrške i finansiranja kulturne i umetničke delatnosti unutar javne gradske politike;
- nedovoljno transparentno i participativno donošenje odluka u oblasti kulturne politike, koje podrazumeva nedovoljno učešće raznolikih aktera i obaveštenost javnosti o odlučivanju u pogledu kapitalnih investicija u kulturi, odabira projekata za sufinansiranje, odabira komisija i radnih tela i drugo;

- nedovoljna saradnja unutar oblasti kulture (npr. javne i civilne organizacije, ili nasleđe i savremeno stvaralaštvo, ili kulture nacionalnih manjina i većine), kao i saradnja oblasti kulture sa drugim društvenim oblastima (turizam, mladi, obrazovanje, privreda...);
- postojanje prepreka za kulturnu participaciju i nejednak pristup kulturnim sadržajima velikog broja manjinskih i marginalizovanih grupa, kao i građana i građanki kojima centralizovana kulturna infrastruktura iz bilo kog razloga nije dostupna;
- prevelika fokusiranost na prezentaciju kulturnih sadržaja koji nastaju u drugim sredinama i nedovoljna podrška lokalnom stvaralaštvu;
- nedostatak osnovnih resursa za rad vaninstitucionalnih aktera, kao i brojni prostorni i kadrovski problemi javnih ustanova;
- nedovoljno prisustvo novosadskih umetnika i umetnica, kao i lokalnih sadržaja, na međunarodnoj kulturnoj sceni.

Ovi specifični problemi novosadskog polja kulture oblikovali su celokupan pristup strateškom planiranju, uključujući metode i proces izrade *Strategije*, odabir strateških pravaca i opredeljenja, predložena rešenja i načine kontrole, monitoringa i implementacije Strategije, čija detaljna eksplikacija sledi.

⁴G. Tomka, I. Volić i P. Cvetičanin, *Novosadsko polje kulture (Novi Sad: Fakultet za sport i turizam, 2016)*. Dostupno na: www.bazakulture.rs/rezultati.

METODOLOGIJA STRATEGIJE

***Strategija kulturnog razvoja Grada Novog Sada* predstavlja planski dokument kojim Grad Novi Sad, na osnovu prethodne analize stanja na polju kulture, određuje osnovne postavke i strateške pravce kulturnog razvoja Grada, definiše principe vođenja kulturne politike, prepoznaje ključne nosioce kulturnog razvoja i predviđa instrumente za njegovo podsticanje.**

Principi Strategije

Strategija je usklađena sa osnovnim razvojnim trendovima i principima na kojima počivaju savremene kulturne politike u svetu, u koje spadaju:

- shvatanje kulture kao javnog dobra i pravo na kulturu kao osnovno ljudsko pravo;
- prepoznavanje kulturnih aktera kao važnih činilaca koji značajno doprinose opštem društvenom razvoju;
- vođenje kulturne politike na transparentan i participativan način, uz učešće velikog broja kulturnih aktera;
- formulisanje i vođenje kulturne politike na osnovu činjenica;

- poštovanje specifičnosti resora kulture i sektorske pripadnosti aktera (javni, privatni, civilni);
- shvatanje da su strateško opredeljenje, dugoročnost i koherentnost preduslovi za kvalitetno vođenje kulturne politike;
- shvatanje da demokratska i progresivna kulturna politika podrazumeva spremnost na uvođenje novih metoda i principa rada i donošenje novih institucionalnih i proceduralnih rešenja.

Principi *Strategije* zasnivaju se na normativnom okviru, čiju okosnicu čine Ustav Republike Srbije i Zakon o kulturi Republike Srbije, kao i na vrednosnom okviru međunarodnih dokumenata u oblasti kulturnog razvoja, u koje spadaju: *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija*⁵, *UNESCO Univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti, Agenda 21 za kulturu*⁶, *Svetska povelja o pravu na grad*⁷, *Bela knjiga o interkulturnom dijalogu i ICOMOS Povelja za interpretaciju i prezentaciju kulturnog nasleđa*. U izradi *Strategije* korišćena su i dokumenta *Nacionalna strategija za mlade 2015-2025.* i *Strategija održivog razvoja Novog Sada od 2016. do 2020. godine.*

⁵ http://www.poverenik.rs/images/stories/Dokumentacija/54_ldok.pdf (preuzeto 16.08.2016).

⁶ *Agenda 21 za kulturu nastala je dogovorom gradova i lokalnih uprava širom sveta o posvećenosti ljudskim pravima, kulturnoj raznolikosti, održivosti, aktivnoj demokratiji i stvaranju uslova za mir. Odobrena je Četvrtim forumom lokalnih vlasti za društveno uključenje Porto Alegrea, održanim u Barseloni, 8. maja 2004, u sklopu prvog Zajedničkog kulturnog foruma. Grad Novi Sad je Agendu 21 usvojio 2010. godine; međutim, s obzirom na činjenicu da stavke iz ovog dokumenta nisu obavezujuće, one su se u praksi retko razrađivale i primenjivale. Jedan od alata predviđen Agendom 21 jeste i lokalna kulturna strategija.*

ICIP, "The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites", General Assembly of ICOMOS, http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf (preuzeto 15.06.2016).

⁷ <http://rumboahabitat3.ec/en/news/news/182-world-charter.html> (preuzeto 16.08.2016).

Zadaci Strategije

Strategija kao dokument nastoji, pre svega, da uskladi postojeće mehanizme i instrumente kulturne politike sa potrebama aktera u kulturi i građanima/građankama i da ponudi rešenja za uočene probleme. Zadaci *Strategije* su da:

1. prepozna i definiše prioriteta strateška usmerenja, kao i ključne probleme i pravce rešavanja svakog od njih;
2. definiše osnovne dugoročne pravce kulturnog razvoja Grada, usklađene sa drugim relevantnim društvenim i političkim oblastima;
3. odredi prioriteta javne interese u polju kulture;

4. odredi instrumente ostvarivanja tih interesa i prepozna aktere u oblasti kulture i drugim oblastima, koji doprinose ostvarivanju tih interesa;

5. odredi načine praćenja, evaluiranja i usklađivanja strateškog delovanja sa aktuelnim potrebama ključnih aktera.

Proces izrade strategije

Grad Novi Sad je proces izrade *Strategije kulturnog razvoja Grada Novog Sada za period 2016-2026. godine* započeo krajem 2015. godine, a proces je tekao paralelno sa već započetom izradom Prijave za Evropsku prestonicu kulture 2021. godine. Tim koji je koordinisao izradu Nacrta, pored predstavnika Grada, činili su: dr Goran Tomka, doc. dr Ivana Volić i doc. dr Predrag Cvetičanin. Tim je inicirao participativni proces izrade ovog strateškog dokumenta, što ujedno predstavlja i novu praksu u kreiranju javne politike u Gradu. Uloga tima u samom procesu izrade Nacrta bio je da sačini i učini dostupnom bazu neophodnih ulaznih smernica (rezultata istraživanja polja kulture Grada), kao i da okupi različite zainteresovane strane i time omogući što veći stepen učešća u procesu izrade ovog strateškog dokumenta. Na taj način *Strategija* predstavlja ujedinjeni rezultat velikog broja pojedinačnih iskustava, znanja i uvida.

Izradi Nacrta prethodilo je *Terensko istraživanje sektora kulture Novog Sada* - prvo sistematsko, dubinsko istraživanje ovog tipa u Novom Sadu. Istraživanje je predstavljalo bazu za kreiranje kulturne politike zasnovane na činjenicama, što čini jedan od osnovnih postulata u domenu savremene evropske kulturne politike. Rezultati ovog istraživanja nalaze se na sajtu: www.bazakulture.rs.

Kako bi se stekla polazna osnova za dalje istraživanje, bilo je neophodno ispitati tri elementa kulturnog sektora Grada - kulturnu politiku (donosioci odluka), produkciju (stvaraoci) i participaciju (publika) - unutar kojih su mapirani i istraženi važni problemi i izazovi. Cilj ovako postavljenog istraživanja bio je približavanje nalaza procesu strateškog planiranja i sugerisanje mogućih pravaca strateškog delovanja. U prvom delu istraživanja analizirana je kulturna politika Grada u poslednjih deset godina (2006-2015). Analizirani su svi raspoloživi dokumenti, ustupljeni od strane Gradske uprave za kulturu, završni računi Grada, relevantni zakonski okvir, kao i podaci o kulturnoj politici većeg broja gradova u okruženju. U drugom delu su posmatrani kapaciteti, potrebe i stavovi stvaralaca na polju kulture. Elektronski upitnik popunilo je 65 organizacija civilnog društva i privrednih društava, kao i osam ustanova kulture, sa teritorije Grada.

U trećem segmentu istraživanja posmatrana je kulturna participacija građana i građanki Novog Sada. Ukupno 602 građana učestvovalo je u telefonskoj anketi, dok je njih 156 ispunilo elektronski anketni upitnik. Podaci iz drugog i trećeg dela obrađeni su upotrebom statističkih alata, a za potrebe istraživanja izrađen je specijalizovani sajt na adresi: www.bazakulture.rs.

Kako je na početku rečeno, jedan od zadataka tima za izradu Nacrta bio je da okupi različite zainteresovane strane i time omogući što veću participativnost u procesu izrade ovog strateškog dokumenta. S tim u vezi je, u periodu od 4. do 23. maja, organizovano pet okruglih stolova, na kojima su učestvovali: profesori i asistenti sa Akademije umetnosti u Novom Sadu, predstavnici ustanova kulture koje deluju na području Grada, predstavnici organizacija civilnog društva, organizatori gradskih manifestacija i

predstavnicima organizacija, zavoda i saveta manjinskih kultura. Cilj okruglih stolova bio je da se dođe do ocene stanja na polju delovanja pomenutih aktera, kao i da upravo ti akteri daju smernice za poboljšanje datog stanja, a sve u domenu raspoloživih instrumenata kulturne politike. Svim učesnicima postavljena su ista pitanja, sa naglaskom na promenu koju je moguće uključiti u strateški dokument. Uloga istraživačkog tima na okruglim stolovima bila je pretežno medijatorska i sastojala se u prikupljanju i objedinjavanju procena stanja i predloga. Nakon završetka susreta izdvojeni su problemi aktera sektora kulture Grada, pri čemu su neki opšti i dotiču sve grupe (npr. pitanje transparentnosti konkursa i kriterijuma dodele sredstava, partijske politizacije kulturnog sektora, manjka prostora za kulturne sadržaje, manjka sadržaja van centra Grada, nepostojanja kontrolnog tela za evaluaciju projekata i praćenje razvoja kulture u Gradu), a neki su specifični i odnose se samo na ispitivanu grupaciju (npr. nepostojanje organizacionih grantova koji bi pokrivali troškove infrastrukture i plata zaposlenih, koji se još označavaju i kao troškovi "hladnog pogona") - organizacije civilnog društva; prelazak sa budžetskog na projektno finansiranje - manifestacije; nedigitalizovana građa - muzeji; nedovoljna komunikacija između Gradske uprave i manjinskih zajednica. U toku juna 2016. godine organizovan je okrugli sto sa zaposlenima u Gradskoj upravi za kulturu i Članom Gradskog veća za kulturu.

Na osnovu ishoda svih okruglih stolova, formirani su tematski opredeljeni strateški pravci koji su poslani svim učesnicima na pregled i sugestije, kako bi se došlo do krajnjeg konsenzusa u vezi sa smernicama koje bi trebalo da se nađu u *Nacrtu strategije kulturnog razvoja Grada*. Dokument je, pored učesnika, poslat i onima koji nisu učestvovali u okruglim stolovima, ali su bili zainteresovani da daju svoje sugestije. Dokument je postavljen na Google Docs platformu, kao i na sajt www.bazakulture.rs, kako bi svi zainteresovani imali mogućnost pristupa. Na ovaj način omogućeno je dodatno unošenje komentara i sugestija.

Proces razvoja *Strategije*, koji je, pre svega, bio zasnovan na transparentnosti, profesionalnosti i participativnosti, sugerisao je promenu uobičajenih načina komunikacije i donošenja odluka u oblasti gradske kulturne politike. Kao principi inicirani u ovom procesu, transparentnost i participativnost predstavljaju ujedno primer i poziv za dalje vođenje kulturne politike uz aktivnu participaciju svih aktera na kulturnom polju Novog Sada.

STRATEŠKA OPREDELJENJA I SMERNICE KULTURNE POLITIKE

1. Participativna kulturna politika

Participativnost, transparentnost i demokratičnost u vođenju kulturne politike predstavlja osnovno strateško opredeljenje Grada Novog Sada. Prema Zakonu o kulturi (član 3), "demokratičnost kulturne politike" predstavlja jedno od osnovnih načela kulturnog razvoja. Međutim, ovaj princip je u Zakonu nedovoljno određen. Istorijski, teorijski i praktično, kulturna politika predstavlja polje društvenog delovanja u okviru kojeg različiti politički subjekti, najčešće državni organi na različitim nivoima, utiču na oblikovanje kulturne prakse, potreba i navika, kao i na stvaranje, cirkulaciju i recepciju kulturnih vrednosti, dobara i usluga. **Za razliku od autoritarne, diskriminatorne i elitističke, demokratska kulturna politika podrazumeva takvu ulogu političkih**

subjekata kojom oni nastoje da ohrabre, omoguće i obezbede ravnopravno ostvarivanje prava na kulturu svih građana i građanki. Pravo na kulturu u sebi sadrži skup prava koja se odnose na pristup kulturnim sadržajima, resursima i znanju, potrebnim za kulturno stvaralaštvo, slobodu izražavanja, slobodu oblikovanja i izražavanja kulturnog identiteta, kao i na slobodu profesionalnog delovanja i ostvarivanja prava na rad u sektoru kulture.

Međutim, demokratska kulturna politika koja predstavlja opredeljenje GUK-a, u svom punom obimu podrazumeva da pravo na kulturu uključuje i proces oblikovanja tog prava, kao i način njegovog ostvarivanja. Drugim rečima, nosioci prava na kulturu mogu ravnopravno da učestvuju i u procesu definisanja šta pravo na kulturu za njih znači. Kulturnu politiku shvaćenu na ovaj način nazivamo participativnom. **Participativnost u bilo kom političkom delovanju podrazumeva transparentnost procesa odlučivanja, pristup svim informacijama od značaja za odlučivanje, pristup resursima, prostorima i procesima potrebnim za učešće u odlučivanju, poverenje u proces odlučivanja i mogućnost uticaja na njega, odgovornost svih donosilaca odluka za odluke i njihove posledice, kao i učešće u oblikovanju samog procesa.** Participacija je tako znatno više od pristupa i interakcije, sa kojima se neretko izjednačava.

Participacija u vođenju kulturne politike podrazumeva uključivanje što većeg broja zainteresovanih strana u donošenje odluka u vezi sa strateškim pravcima kulturnog razvoja i načinima njegovog ostvarivanja i podsticanja. Na praktičnom nivou to podrazumeva kreiranje mehanizama koji omogućavaju protok informacija od Gradske uprave ka ostalim akterima i povratno, od aktera u kulturi ka Gradskoj upravi. Na ovaj način se omogućava praćenje delovanja svih aktera na polju kulture. Ovo istovremeno znači da Grad Novi Sad nastoji da inspiriše, pozove i uključi što veći broj političkih subjekata u dijalog o pitanjima kulturnog razvoja, s namerom da se u dužem roku povećava moć učešća u dijalogu onih aktera čija je moć trenutno iz bilo kog razloga slaba. Konačno, participativna kulturna politika podrazumeva i da vođenje kulturne politike nije isključiva nadležnost resora kulture; ona posmatra kulturu kao društvenu vrednost od opšteg značaja, koja se integriše u širok spektar planskih aktivnosti različitih resora (kao što su obrazovanje, urbano planiranje, komunalni poslovi, privreda, omladina i sport i drugi).

Vizija:

U koncipiranju kulturnog razvoja Grada učestvuje veliki broj uprava, ustanova, raznolikih civilnih i privatnih organizacija, neformalnih grupa, građanki i građana koji raspolažu informacijama a zainteresovani su za javno dobro, koji imaju potrebu i priliku da učestvuju u javnim susretima i konstruktivnim debatama i međusobno aktivno sarađuju u cilju kontinuiranog, ravnomernog i inkluzivnog kulturnog razvoja Novog Sada.

Uočeni problemi:

- komunikacija između Gradske uprave i aktera u kulturi nije u dovoljnoj meri otvorena, organizovana i fokusirana;
- nepostojanje jasnih i javnosti dostupnih kriterijuma, procedura i mehanizama za evaluaciju rada ustanova kulture;

- nepostojanje jasnih i javnosti dostupnih kriterijuma, procedura i mehanizama za evaluaciju projektnih predloga;
- nepostojanje jasnih kriterijuma, procedura i mehanizama za evaluaciju realizovanih projekata podržanih na konkursima: efekti velikog broja podržanih projekata, kao ni rad organizacija koje stoje iza njih, nisu vidljivi nakon realizacije projekata;
- nedovoljna saradnja različitih resora po pitanju planiranja kulturnog razvoja, kao i nedovoljno prisustvo kulturnih aktera u procesu planiranja ekonomskog i društvenog razvoja;
- gradska kulturna politika nije zasnovana na analizama i istraživanjima, odnosno ne postoje pouzdani i javno dostupni podaci o parametrima kulturnog razvoja, koji pre svega uključuju pitanja kulturne i umetničke produkcije, upravljanja kulturnim nasleđem, razvoja kulturnih potreba i ostvarenja kulturnih prava građana i građanki;
- vođenje kulturne politike ne sprovodi se na dugoročan, koherentan i fokusiran način.

Strateška rešenja:

1.1. Ustanoviti radno telo za kulturu kao stalni konsultativni mehanizam između Uprave i različitih aktera

Gradska uprava za kulturu u roku od najviše godinu dana ustanovljava radno telo za kulturu kao permanentno telo za komunikaciju između Gradske uprave/Člana veća za kulturu i svih relevantnih aktera u kulturi Grada kod kojih postoji interes za uključivanje u proces planiranja kulturnog razvoja. Ovo telo ima za svrhu poboljšanje komunikacije između svih aktera u kulturi i stvaranje platforme na kojoj bi se iznosili problemi i predlagale odluke i rešenja u oblasti:

- selektovanja članova i rada komisija za izbor projekata za sufinansiranje;
- donošenja akcionih planova i izmena strateških dokumenata;
- opredeljivanja prostornih i drugih resursa za kulturne delatnosti;
- planiranja kapitalnih investicija i kulturnu infrastrukturu;
- drugim oblastima od značaja.

Principi na kojima se zasniva rad radnog tela za kulturu obuhvataju: javnost u radu, transparentnost i participativnost svih aktera resora kulture i odgovornost GUK-a za funkcionisanje radnog tela. Radno telo za kulturu GUK saziva redovno, najmanje jednom godišnje - u prilikama u kojima se donose značajnije odluke za polje kulture u Gradu i u svim drugim situacijama u kojima Gradsko veće ili GUK procene da su konsultacije sa akterima u kulturi potrebne. Radno telo za kulturu saziva se i na inicijativu značajnog broja aktera u kulturi, u skladu sa njihovim potrebama. Precizno funkcionisanje ovog tela biće detaljnije definisano Akcionim planom, u roku od godinu dana od usvajanja *Strategije kulturnog razvoja Grada Novog Sada*.

1.2. Obezbediti punu transparentnost i odgovornost procesa finansiranja i sufinansiranja projekata u kulturi

Bez obzira na predmet finansiranja, odnosno oblasti koja se podržava konkursom, predviđene promene u procesu odobravanja finansijske podrške podrazumevaju:

- da su kriterijumi za izbor projekata jasni, precizni i vidljivi svim zainteresovanim stranama;
- da su izbor i rad komisije javni i da su članovi komisije odgovorni za poštovanje principa transparentnosti, stručnosti i nepristrasnosti;
- da komisiju čine predstavnici svih sektora kulture u Gradu i da je ključni kriterijum za izbor članova njihova stručnost i poznavanje lokalnog polja kulture;
- da se ocene projekata, zajedno sa informacijama o aplikantima i sažecima projekata, objavljuju na veb sajtu GUK-a;
- da se na istom mestu objavljuju evaluacije projekata, koje podrazumevaju ne samo obrazloženje namenski utrošenih sredstava nego i ostvarene rezultate u skladu sa predlogom projekta i kriterijumima, što omogućava uvid i ocenu javnosti o adekvatnosti javne podrške;
- da postoji jasan i dosledan mehanizam diskvalifikacije organizacija koje nisu zadovoljile kriterijume i ispunile navedene ciljeve;
- da se poštuju zakonske norme u vezi sa rokovima objavljivanja rezultata o dodeli sredstava.

1.3. Ustanoviti komunikacijsku platformu u okviru koje se evaluira, planira i prezentuje gradska kulturna politika

U toku prve godine implementacije *Strategije*, GUK organizuje prvu konferenciju, posvećenu najznačajnijim dešavanjima na polju gradske kulturne politike. Konferencija se organizuje jedanput godišnje, po potrebi u saradnji sa radnim telom za kulturu, spoljnim saradnicima i izvođačima. Na konferenciji se iznose analize, izveštaji i planovi GUK-a i javnih ustanova, prezentuju se projekti i programi koji ukazuju na primere uspešne i dobre prakse, organizuju se susreti i umrežavanja različitih aktera (prilika za susret novoosnovanih i etabliranih organizacija, organizacija iz različitih oblasti i slično), vode se usmene debate i diskusije o trenutnom stanju i budućim kretanjima na polju kulture u Gradu. U odlučivanju o programskom sadržaju konferencije učestvuju predstavnici različitih organizacija u kulturi.

1.4. Unaprediti saradnju između kulture i ostalih gradskih resora

Grad Novi Sad podstiče i ohrabruje međuresornu saradnju različitih uprava i javnih preduzeća i podržava susrete pri kojima se teži uključivanju kulturnih pitanja u šire urbane procese (prostorno planiranje, stanovanje, saobraćaj, privreda i turizam, obrazovanje i drugo). Na ovaj način postiže se da kultura, shvaćena u širem smislu,

interveniraju i u okviru drugih gradskih resora, čime se unapređuju paradigme postojećeg unutarresornog planiranja pojedinačnih oblasti gradskog života. Doprinos ovakvog planiranja ogleda se u direktnom i indirektnom integrisanju kulturnih vrednosti lokalne zajednice u širok spektar planskih aktivnosti različitih resora. Grad će podsticati i inicirati veće projekte, koji će zahtevati komunikaciju sa predstavnicima i predstavnicama drugih resora i koji će moći da daju predloge iz svog domena.

1.5. Doprineti otvaranju i pristupačnosti ustanova kulture

Ustanove kulture se obavezuju na transparentno upravljanje koje podrazumeva jasno i vidljivo objavljivanje izveštaja, evaluacija, strateških planova i programa. Grad obavezuje ustanove da u roku od tri godine izrade dugoročne strateške planove. U procesima strateškog planiranja učestvuju predstavnici publike, civilnog sektora u kulturi i samostalnih delatnika u kulturi. Grad obezbeđuje potrebna sredstva za izradu strateških planova koji uključuju edukaciju, spoljašnje savetovanje i drugo. Izbor za članove upravnih odbora ustanova sprovodi se na transparentan način, u skladu sa Zakonom.

1.6. Stvoriti informacionu bazu za vođenje kulturne politike

Grad nastoji da odluke koje donosi na polju kulturne politike budu zasnovane na relevantnim, pouzdanim i savremenim uvidima i raspoloživim informacijama. U tom cilju, inicira i finansira periodična terenska istraživanja i analize stanja u oblasti kulture, koja, između ostalog, pokrivaju:

- različite aspekte funkcionisanja javnih ustanova kulture;
- različite aspekte funkcionisanja organizacija civilnog društva u kulturi, kao i uslove rada samostalnih umetnika, umetnica i umetničkih kolektiva;
- nivoa kulturne participacije građana i građanki i barijere za učešće u kulturnom životu;
- analize instrumenata kulturne politike i efekte različitih instrumenata, uključujući i konkurse za sufinansiranje projekata u kulturi;
- i drugo.

Istraživanja se realizuju najmanje jednom u pet godina, ili češće, u situacijama donošenja važnih strateških odluka u kulturi.

1.7. Jačati kapacitete Gradske uprave za kulturu

Trenutni uslovi rada u GUK-u onemogućavaju Upravu da doprinosi participativnosti kulturne politike. Nedostajući resursi odnose se na:

- prostorne resurse;
- kadrovske resurse, koji uključuju i edukaciju, umrežavanje i trening zaposlenih;
- komunikacijske resurse.

Oснаživanje GUK-a ima za cilj da Uprava postane agens saradnje, umrežavanja i komunikacije između različitih aktera, između ostalog, da pokrene veb-sajt za objavljivanje: informacija o svom radu, poziva na konkurse, informacija o značajnim dešavanjima u oblasti gradske kulture, evaluacije rada gradskih javnih ustanova kulture, obrazloženja i evaluacija predloga projekata pristiglih na konkurse i druge informacije od značaja za javnost. Zbog ključnog značaja GUK-a za koordinaciju participativnih procesa u vođenju kulturne politike, Grad Novi Sad je posvećen jačanju kapaciteta Gradske uprave za kulturu.

2. Kulture u dijalogu

UNESCO *Univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti* prepoznaje da je svako društvo kulturno raznoliko te da je "raznolikost kultura za ljudski rod isto tako neophodna kao što je prirodna raznolikost za živi svet" (član 1). Međutim, neretko je najveće dostignuće u ostvarivanju kulturne raznolikosti mirna koegzistencija različitih grupa koje međusobno razmenjuju malo ili nimalo. Ovaj uvid je polazna osnova *Bele knjige o interkulturnom dijalogu*, koju je Narodna skupština Republike Srbije usvojila 2008. godine, a koja nastoji da afirmiše odnos između raznolikih kultura, kao više od uvažavanja tuđeg prava na različitost. Interkulturni dijalog pretpostavlja poštovanje, zainteresovanost i sposobnost ulaska u otvoren i miroljubiv dijalog sa drugima. On takođe pretpostavlja da su svaki građanin i građanka istovremeno pripadnici mnoštva kolektiviteta, te da poseduju višestruke kulturne identitete. *Bela knjiga* sugeriše da "niko ne treba da bude zatočen protiv svoje volje u jednoj grupi, zajednici, sistemu mišljenja ili pogledu na svet". Ovako shvaćena raznolikost prevazilazi isključive i uprošćene identitete i posmatra raznolikost u svim vidovima - od nacionalne i etničke, preko seksualne, rodne i telesne, do verske, jezičke, kulturne, estetske, socijalne i druge. Takođe, odnos između različitih kultura ne svodi se na izloženost ili senzaciju površnim aspektima tuđe kulture, već na dijalog i zajedničko učešće u oblikovanju društvene, ekonomske i političke realnosti.

Osim univerzalnog ljudskog prava, kulturna raznolikost predstavlja potencijal za izgradnju identiteta Grada i njegovu promociju, kao i resurs za stvaranje novih ekonomskih vrednosti i njihovu razmenu sa drugim sredinama, kroz proizvodnju i cirkulaciju različitih umetničkih, kulturnih, turističkih, prehrambenih, odevnih i drugih vrednosti, proizvoda i usluga. Kulturna raznolikost je i politički potencijal jer omogućava uspostavljanje relacija i unutar zajednice, kao i sa drugim zajednicama. Konačno, interkulturni dijalog unutar kulturno raznolikog društva doprinosi izgradnji solidarnosti, razumevanja i društvenoj koheziji. Zbog svega navedenog, **strateško opredeljenje Grada Novog Sada jeste promocija i podsticanje kulturne raznolikosti i interkulturnog dijaloga.**

Vizija:

Znanje o drugim kulturama je dostupno i doprinosi trajnom međusobnom prepoznavanju i razumevanju vrednosti različitih društvenih grupa, na osnovu čega se uvažavaju potrebe i praksa drugačijih kulturnih zajednica, što sve zajedno doprinosi dinamičnom i bogatom kulturnom životu Grada Novog Sada.

Uočeni problemi:

- neprepoznavanje vrednosti različitih društvenih grupa kao kulturnog i društvenog resursa;
- odsustvo poznavanja i razumevanja potreba i prakse drugačijih kulturnih zajednica;
- nedovoljna komunikacija između različitih društvenih grupa.

Strateška rešenja:

2.1. Podržati razvoj interkulturene osetljivosti i kulturnih sadržaja

Posedovanje znanja o drugim kulturama, kao i senzibilnost za prepoznavanje i razumevanje potreba i prakse koja dolazi iz drugačijeg kulturnog miljea, predstavljaju ključne pretpostavke za interkulturni dijalog. I osetljivost i znanje usvajaju se u okruženju odrastanja i ličnog razvoja, kroz različite programe učenja, razmene i izlaganja raznolikim identitetima. Upravo su kulturne institucije i organizacije, kao i programi koje kreiraju, prostori za usvajanje ovih znanja i susrete koji imaju za cilj povećanje osetljivosti na kulturnu raznolikost u svim svojim manifestacijama. Zbog izuzetne važnosti dijaloga i interkulturene razmene, ovi principi se usvajaju kao temeljne vrednosti rada Gradske uprave za kulturu i ustanova kulture. U tom cilju, kulturna raznolikost programa i posvećenost izgradnji interkulturene osetljivosti i znanja uvode se kao kriterijumi u ocenu i evaluaciju rada javnih ustanova kulture i projektnih predloga.

2.2. Unaprediti saradnju sa organizacijama nacionalnih zajednica

Kulturni sadržaji koji nastanu uspostavljanjem saradnje sa organizacijama nacionalnih zajednica i kreiranjem zajedničkih sadržaja, zasnovanih na ravnopravnim odnosima, namenjeni su ne samo pripadnicima manjinske kulture nego svim grupama, čime se postiže dinamika i interkulturni dijalog. Pod kulturnim sadržajima ne misli se samo na svetkovine, festivale i manifestacije, kako je do sada bio slučaj, nego i na projekte koji će, pored pripadnika manjinske kulture, omogućiti i učešće ostalih društvenih grupa, čime će se stvoriti osnova za dubinsko upoznavanje i promišljanje zajedničke društvene realnosti. Unapređivanje saradnje podrazumeva i uključivanje predstavnica i predstavnika organizacija nacionalnih zajednica u rad komisija, radnih tela i drugih formi odlučivanja u oblasti kulturne politike.

2.3. Unaprediti interdisciplinarnu saradnju u cilju povećanja interkulturene osetljivosti i znanja

U nedostatku neposrednih iskustava, obrazovni programi i medijski sadržaji ključni su izvori znanja i predstava o drugim kulturama i zajednicama. Zbog toga je interkulturena osetljivost ovih sadržaja od presudne važnosti za razumevanje drugih. Stoga, Grad podstiče i podržava sve kulturne delatnike, a naročito ustanove kulture, da ostvaruju saradnju sa medijskim i obrazovnim ustanovama i organizacijama i realizuju zajedničke projekte i dugoročne programe koji će doprineti razumevanju, poznavanju i aktivnoj komunikaciji pripadnika i pripadnica različitih grupa i zajednica koje žive u Gradu. Podsticanje interkulturene osetljivosti jedan je od značajnih kriterijuma za podržavanje predloga projekata i programa ustanova i organizacija u kulturi, od strane Grada.

2.4. Podstaci kreiranje kosmopolitskog identiteta Grada

Novi Sad se neretko predstavlja kao multikulturalna prestonica Srbije, jer u njemu živi i radi veliki broj nacionalnih zajednica, čije nasleđe i savremeno stvaralaštvo obogaćuje kulturni život u Gradu. Međutim, pored nacionalnih zajednica, u Novom Sadu postoje i druge zajednice koje svoje kulturne izraze ne temelje na etničkom identitetu, nego na jeziku, interesovanjima, zajedničkim vrednostima, seksualnom opredeljenju, rodu, specifičnim telesnim ograničenjima i drugom. Svi ovi pojedinačni identiteti važni su za postojanje šireg, kosmopolitskog identiteta kojem Grad teži. Iz tog razloga, osim poštovanja prava na kulturnu raznolikost postojećih, prepoznatih nacionalnih zajednica u Gradu, teži se prepoznavanju i uvažavanju i ostalih prisutnih zajednica. Istovremeno se teži ohrabrivanju i podsticanju dijaloga i saradnje između ovih zajednica i organizacija koje ih zastupaju. Time se nastoji omogućiti kontinuirano stvaranje još dinamičnije i otvorenije kulture Grada i osećaja pripadnosti, slobode i uvažavanja svih građana i građanki, bez obzira na njihovu kulturnu praksu, potrebe i navike.

3. Učešće građana i građanki u kulturnom životu

Pojam učešća građana u građanki u kulturnom životu počiva na Članu 27. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, koji kaže da svako ima pravo da slobodno učestvuje u kulturnom životu zajednice, da uživa u umetnosti i da učestvuje u naučnom napretku i u dobrobiti koja otuda proističe. Učešće u kulturnom životu jednog grada može imati veoma različite manifestacije - od pouzdanog i dostupnog informisanja o kulturnim dešavanjima, preko posete izložbama, predavanjima, tribinama, predstavama i performansima, koncertima i festivalima, do učešća u kreativnim radionicama, amaterskim društvima i volonterskim programima u organizacijama i institucijama kulture. Kao što je rečeno na početku, kulturna participacija predstavlja neotuđivo pravo svakog građanina i građanke. Međutim, učešće u kulturnom životu nije samo pravo nego i mogućnost i prilika za lični i kolektivni razvoj. U zavisnosti od konteksta, kulturnih potreba i navika publike, učešće u kulturnom životu može proizvesti brojne pozitivne efekte⁸ među kojima su:

- razvoj refleksivnosti i bolje sopstveno razumevanje;
- razvoj kreativnih veština i talenata;
- povećanje samopouzdanja i sposobnosti izražavanja;
- doprinos mentalnom i fizičkom zdravlju i subjektivnom osećaju blagostanja;
- više samopouzdanja i bolji uspesi u školi za mlade, kao i osećaj pripadnosti i aktivnosti za osobe trećeg doba;
- bolje razumevanje i kritičko preispitivanje sopstvenog okruženja;
- razvoj političke agensnosti i aktivnog i angažovanog odnosa ka društvu;
- razvoj empatije i razumevanja drugih;

- razvoj veština nekonfliktne komunikacije i razmene;
- osećaj pripadnosti zajednici i odgovornosti za sopstveno prirodno i kulturno okruženje.

Međutim, da bi učešće u kulturnom životu moglo da ostvaruje svoj emancipatorski i razvojni uticaj, neophodno je da raznoliki kulturni sadržaji budu dostupni različitoj publici. Kako se vidi u rezultatima terenskog istraživanja, kulturna participacija se osetno smanjuje kako se mesto boravka udaljava od centra grada. Takođe, česta barijera za participaciju u kulturi je neprijatnost i osećaj nepripadanja kulturnim dešavanjima i prostorima, što se može pripisati nerazvijenosti kulturnih navika i nejednakom pristupu obrazovanju. Veliki broj građana poželeo je veći broj kulturnih dešavanja, naročito radioničkog tipa, u okviru kojih će imati aktivniju ulogu.

Na putu ka ravnopravnom i raznolikom učešću svih građana i građanki u kulturnom životu neophodno je učiniti kulturne i umetničke sadržaje pristupačnijim na nekoliko načina. Najpre, neophodno je ukloniti fizičke barijere, odnosno učiniti da fizički pristup kulturnim prostorima i sadržajima bude obezbeđen za sve građane i građanke, bez obzira na njihova ograničenja i potrebe u pogledu kretanja i senzornog doživljavanja kulturnih sadržaja. Potom, važno je ukloniti geografske barijere i učiniti da kulturni sadržaji budu dostupni svim građanima i građankama bez obzira na njihovo mesto prebivališta - kako kroz prostornu decentralizaciju kulturne ponude tako i kroz razvijanje javnog i dostupnog transporta. Ponuđači kulturnih sadržaja takođe bi trebalo da budu osetljivi na finansijske barijere sa kojima se sreće potencijalna publika i da ulože napore da se te barijere prevaziđu različitim pogodnostima, popustima i programima volontiranja. Konačno i najzahtevnije, slobodno učešće u kulturnom životu podrazumeva postojanje razvijene i zadovoljene kulturne potrebe; odnosno da se građani i građanke osećaju pozvano, prijatno i dovoljno kompetentno da kao publika, ili kao stvaraoci, učestvuju u kulturnim dešavanjima. Pomenute barijere, šire gledano, proizvode ne samo problem pristupa kulturi, već doprinose reprodukciji društvenih razlika, podela i nejednakosti. Uklanjanje navedenih barijera i podsticanje kulturne participacije podrazumeva kontinuirano građenje društveno osetljivih, kompetentnih kulturnih organizacija i ustanova koje aktivno promišljaju strategije interpretacije i recepcije svojih programa od strane različitih grupa, uključujući i one koje se nalaze na margini društva.

Imajući u vidu navedene koristi i prepreke za učešće u kulturnom životu, **strateško opredeljenje Grada je da podstiče sve kulturne aktere koji nastoje da prevaziđu različite barijere za kulturnu participaciju i razviju kulturne potrebe i navike različitih grupa građana i građanki.**

Vizija:

Građani i građanke ne doživljavaju fizičke, geografske, finansijske i socijalne barijere za učešće u kulturnom životu, u koji su aktivno uključeni kao publika i kao stvaraoci.

Uočeni problemi:

- kulturni sadržaji su prostorno centralizovani i građani i građanke koji stanuju van centra Grada u značajnoj meri manje učestvuju u kulturnom životu⁹;
- programi animacije i medijacije su nedovoljno prisutni u radu ustanova i organizacija;

- nedovoljna vidljivost i ponuda amaterskih kulturnih i umetničkih sadržaja za raznolike grupe građana;
- nedovoljno prisustvo kulturnih sadržaja u medijskim i školskim programima;
- nepristupačnost prostora i sadržaja osobama sa invaliditetom.

⁸ *Geoffrey Crossick & Patrycja Kaszynska, Understanding the value of arts & culture: The AHRC Cultural Value Project, Arts and Humanities Research Council, <http://www.ahrc.ac.uk/documents/publications/cultural-valueproject-final-report/> (preuzeto 15.06.2016).*

⁹ *Vidi: Tomka, Volić, Cvetičanin, navedeno delo.*

Strateška rešenja:

3.1. Uspostaviti bolju saradnju između obrazovnih i kulturnih organizacija i ustanova

Izloženost kulturnim sadržajima u najranijem dobu odlučujuće utiče na razvoj kulturnih potreba i navika u kasnijem životu. Zbog toga, kroz konkurse za sufinansiranje i finansiranje programa, GUK podstiče saradnju kulturnih ustanova i organizacija sa školama na teritoriji Grada.

3.2. Uspostaviti bolju saradnju između medija i kulturnih aktera

GUK podstiče saradnju i zajedničku produkciju medijskih sadržaja na temu kulture i umetnosti. Projekti saradnje su prepoznati i pozitivno se ocenjuju u okviru konkursa za kulturno stvaralaštvo i javno informisanje.

3.3. Ohrabriti ponudu kulturnih sadržaja van centra Grada

Strateški cilj GUK-a je da omogući svim građanima i građankama, bez obzira na mesto stanovanja, ravnopravno učešće u kulturnom životu. U tom smislu, GUK prepoznaje i podržava organizacije koje deluju u sredinama udaljenim od kulturnih središta. Takođe, GUK podstiče ustanove kulture da unaprede saradnju sa civilnim organizacijama koje deluju u zajednicama prostorno udaljenim od centra Grada. Konačno, GUK podržava iskorake ostalih kulturnih delatnika ka prostorima i grupama koje imaju otežan pristup kulturnim sadržajima.

3.4. Podržati razvoj animacijskih i medijacijskih programa

Jedna od najvažnijih barijera za kulturnu participaciju jeste nedostatak znanja i veština za tumačenje umetničkih dela i kulturnih sadržaja, naročito onih koji dolaze iz vremenski ili prostorno udaljenih kontekstā. Izlagači kulturnih i umetničkih sadržaja, otuda, poseduju odgovornost da potencijalnoj publici omoguće da, usvajanjem potrebnih znanja, uspostave odnos sa prezentovanim umetničkim i kulturnim sadržajima. Grad podstiče programe kulturne animacije i medijacije (radionice, predavanja, prikazi, mobilne aplikacije i slično) kako kroz redovno finansiranje ustanova kulture čiji je

osnivač, tako i kroz konkurse za sufinansiranje programa i projekata u oblasti kulture, u okviru kojih osetljivost za recepciju sadržaja postaje jedan od ključnih parametara za ocenu.

3.5. Značajnije podržati amatersko stvaralaštvo

Značaj amaterskog stvaralaštva je, pre svega, u razvoju i zadovoljenju kulturnih potreba i navika građana i građanki. U savremenom civilnom društvu važan je "amaterski i volonterski" aspekt, odnosno "deekspertizacija", ili naglasak na aktivnostima vođenim od strane lokalnih zajednica i korišćenje resursa zajednica, što podrazumeva povećanje organizacionog kapaciteta za mobilisanje lokalne zajednice i obezbeđivanje uloge neeksperata.¹⁰ Savremeni pristup kulturnoj politici podrazumeva izjednačavanje vrednosti umetničke produkcije sa tradicionalno shvaćenom difuzijom kulture u kulturnim institucijama. Veća pažnja pridaje se procesu u odnosu na rezultat i vrednuju se kako profesionalna tako i amaterska umetnička i kulturna praksa.¹¹

¹⁰ S. Nikolin i dr., "Karakteristike trećeg sektora u Srbiji", u B. Petrović, *Civilno društvo i nevladin sektor (Beograd: Čigoja, 2002)* 119-137.

¹¹ F. Matarasso, *Use or Ornament? The social impact of participation in the arts (UK: Comedia, 1997)*.

3.6. Prilagoditi prostore i sadržaje građanima i građankama sa invaliditetom

Svi kulturni prostori treba da imaju prilagođen pristup osobama sa invaliditetom, gde je neophodno ne samo ukloniti fizičke barijere, nego i prilagoditi pristup svim građanima i građankama, bez obzira na njihova ograničenja i potrebe u pogledu kretanja i senzornog doživljavanja kulturnih sadržaja (prilagođenost osobama u kolicima, slabije pokretnim, slepim i slabovidim, gluvim i naglulim osobama).

3.7. Zaštititi i odgovorno koristiti javne prostore

Javni prostor se u kontekstu ove strategije posmatra kao fizički prostor, shvaćen kroz zajedničko dobro koje se tumači kao nematerijalna vrednost, a koja nastaje kroz razlike, komunikaciju i društveno iskustvo.¹² Nasuprot privatnom-ličnom i privatnom-komercijalizovanom prostoru, javni prostori služe kao javna dobra koja omogućuju društvenu komunikaciju, pristupačna su i otvorena za sve. U javnom prostoru, kroz uklanjanje fizičkih i psiholoških barijera, dolazi kako do interakcije različitih društvenih grupa koje žive u Gradu, tako i do visokog stepena interakcije između građana i fizičkih struktura.¹³ Na ovaj način se potvrđuju i prepliću identiteti različitih društvenih grupa, čime se, pored načelne, realizuje i faktička podrška kulturnoj raznolikosti i interkulturalnom dijalogu. I Agenda 21 ističe promovisanje javnih prostora Grada i podsticanje njihovog korišćenja u svrhe kulture, društvene koegzistencije i interakcije, kao i podsticanje negovanja estetike javnih prostora i kolektivnih dobara. S tim u vezi, strateško opredeljenje Grada je da podstiče upotrebu javnih prostora kod različitih grupa građana, i to ne samo kroz pravo slobodnog pristupa nego i kroz korišćenje, individualno ili kolektivno.

¹² E. Jurcan, "Babel2talk, Pulska grupa", na *Babel, independent biennale of critical*

housing, www.babelbabel.net (preuzeto 6. avgusta 2012).

¹³ D. Veselinović, "Art in Public Spaces as a Means for Placemaking", u *Balkan contemporary magazine*, 2012, 11-15.

4. Autentično i slobodno savremeno stvaralaštvo

Profesionalno umetničko i kulturno stvaralaštvo od velikog je značaja za kulturni, društveni i ekonomski život jedne zajednice. Kao prvo, savremeno stvaralaštvo predstavlja preko potrebni prostor slobode izražavanja i delovanja. Sloboda stvaralačkog izražavanja podrazumeva mogućnost odstupanja od očekivanja, uticaja i zahteva bilo kog kanona, konvencije ili institucije, bez obzira da li se radi o privrednim, političkim, obrazovnim, naučnim, verskim ili drugim subjektima, u granicama prihvaćene zakonske norme. Sloboda izražavanja uključuje promišljanje i kritiku ideologija koje različito vrednuju ljude i zajednice, spram njihove etničke, konfesionalne, rodne, jezičke ili druge pripadnosti. Slobodno izražavanje takođe podrazumeva mogućnost da se kulturne vrednosti i sadržaji mogu vrednovati na različite načine, koji nisu nužno u skladu sa trenutnim tržišnim ili dominantnim političkim vrednostima. Konačno, sloboda zahteva odsustvo svakog vida diskriminacije, cenzure i zabrane mišljenja, izražavanja ili delovanja, kao i stvaranje ambijenta za slobodno izražavanje. Ambijent za slobodno stvaralaštvo, pored nedvosmislene osude diskriminacije i zaštite prava na izražavanje, podrazumeva i obezbeđivanje podsticaja i podrške za profesionalno bavljenje umetnošću i drugim delatnostima u kulturi.

Kao što je već navedeno, učešće u kulturnim dešavanjima proizvodi brojne pozitivne efekte za građane i građanke, među kojima i bolji uvid u okruženje, razumevanje sebe i kritičku refleksiju u odnosu na dato okruženje. Međutim, ovo je moguće samo ukoliko sadržaji koji se nude i čija se produkcija podržava predstavljaju autentičan izraz stvaralaca koji deluju unutar lokalne sredine. Vrednost kulturnih manifestacija i programa koji prezentuju globalne i međunarodne sadržaje takođe je velika, ali bez sadržaja nastalih u lokalnom kontekstu kultura i umetnost u značajnoj meri gube svoj kritički i pokretački potencijal za posmatranu zajednicu. Otuda, vrednost kulturnog i umetničkog stvaralaštva jeste i kritička refleksija društvenih odnosa, normi i prakse, koja je deo samog stvaralačkog procesa i prezentacije njegovih ishoda. Stvarajući umetnička dela, umetnici predstavljaju svoj pogled na svet u kojem žive, čime nude drugačiju perspektivu i propituju monolitnu sliku društvene realnosti. Zbog toga je važno da postoji balans unutar lokalne politike između podrške produkciji lokalnih sadržaja i onih koji dolaze iz drugih sredina.

Na kraju, okosnicu kulturnog identiteta jednog grada čine upravo vrednosti, ideje, prostori i artefakti nastali kao posledica umetničkog i kulturnog stvaralaštva. Svaki grad koji nastoji da stvori prepoznatljiv i autentičan identitet mora da podržava autohtonu, lokalnu umetničku i kulturnu produkciju koja je u stanju da ponudi autentičan izraz i time stvara identitet mesta. Otuda, strateški interes Grada je da, na jednoj strani, bude privlačno mesto za rad i život umetnika i kulturnih delatnika, a na drugoj, da podstiče izlaganje i promociju kulturnih sadržaja kreiranih od strane lokalnih kulturnih i umetničkih stvaralaca.

U tom cilju, strateško opredeljenje Grada je da podstakne i podrži delovanje samostalnih kulturnih stvaralaca, kulturnih organizacija i grupa koji doprinose stvaranju prepoznatljive, autentične i slobodne kulture Grada Novog Sada.

Vizija:

Autentična lokalna umetnička i kulturna produkcija i sloboda stvaralačkog izražavanja podstiču se na različite načine: kroz intenzivnu saradnju i rešavanje problema sa kojima se umetnici i kulturni radnici susreću, a na osnovu čega je Novi Sad privlačno mesto za njihov rad i život.

Uočeni problemi:

- većina organizacija civilnog društva u kulturi ne poseduje adekvatan prostor za stvaranje i izlaganje;¹⁴
- pojedine javne ustanove kulture nemaju adekvatan prostor;
- mladi umetnici teško započinju svoju samostalnu karijeru;
- samostalni umetnici teško pronalaze sredstva potrebna za produkciju;
- saradnja između javnih institucija kulture i organizacija civilnog društva i pojedinaca nije na dovoljno visokom nivou;
- nepostojanje sredstava za finansiranje organizacionih troškova organizacija civilnog društva;
- smanjenje sredstava za umetničku produkciju na gradskom konkursu;¹⁵
- sporadično postojanje restriktivne i cenzorske prakse.

¹⁴ Tomka, Volić, Cvetičanin, navedeno delo.

¹⁵ Isto.

Strateška rešenja:

4.1. Obezbediti prostore za umetničku produkciju i kulturno stvaralaštvo

Veliki broj neiskorišćenih praznih prostora u Gradu predstavlja pretnju po bezbednost građana, narušava izgled urbanih zona i otežava zaštitu onih prostora koji su prepoznati kao deo kulturne baštine. Istovremeno, mnogi kulturni delatnici stvaraju u prostorima koji ne odgovaraju njihovim potrebama i potrebama njihove publike. Zbog toga, u saradnji sa nadležnim gradskim upravama, ustanovama i kulturnim stvaraocima kojima je prostor neophodan, Gradska uprava kreira evidenciju prostora koji se mogu koristiti za kulturno i umetničko stvaralaštvo. Evidencija se objavljuje na sajtu GUK-a i ažurira u skladu sa saznanjima od nadležnih javnih preduzeća i ustanova o raspoloživosti i nameni tih prostora. Evidenciju prati i prikaz procedura i mogućnosti zakupa i uređenja prostora za delatnike kojima je prostor potreban. U skladu sa opredeljenjem da bude prepoznatljiv po svojoj kulturnoj i umetničkoj produkciji, Grad teži da obezbedi dovoljan broj prostora za sve relevantne kulturne delatnike.

4.2. Razviti snažniju podršku za produkciju neafirmisanih umetnika

Grad prepoznaje specifičnost položaja mladih umetnika koji još uvek nisu deo kulturne scene i razvija instrumente kulturne politike kojima podržava njihovo stvaralaštvo, edukaciju, povezivanje sa prepoznatim akterima u zemlji i inostranstvu. Na taj način, mladi, talentovani umetnici ne ulaze u neravnotežni takmičarski odnos sa velikim kulturnim organizacijama.

4.3. Unaprediti položaj samostalnih umetnika i umetnica

Kako bi se ostvarila bogatija i prepoznatljivija savremena umetnička produkcija u Gradu, Grad Novi Sad nastoji da unapredi uslove za rad samostalnih umetnika i umetnica i u saradnji sa profesionalnim i strukovnim udruženjima umetnika. Pružanjem podrške ovim organizacijama i upoznavanjem sa potrebama samostalnih delatnika u kulturi, Grad prepoznaje pravo samostalnih umetnika i kulturnih delatnika na profesionalno delovanje.

4.4. Razvijati ustanove kulture kao platforme za delovanje vaninstitucionalnih aktera

Dok ustanove kulture odlikuje postojanost i kontinuitet u delovanju, civilne organizacije su izložene turbulentnim okolnostima po pitanju organizacionih troškova (prostor i režijski troškovi), sredstava namenjenih za honorare angažovanih članova i sredstava za projektne i programske aktivnosti. Stoga, strateško opredeljenje GUK-a jeste dalje približavanje civilnog i javnog sektora u kulturi, kako bi se optimizovalo korišćenje resursa i obogatio sadržaj javnih ustanova. Uprava, otuda, predlaže ustanovama kulture da u svoj rad u obliku različitih savetodavnih tela, mreža saradnje i drugog uključuju udruženja, samostalne stvaraocice i neformalne grupe. Otvorenost ka vaninstitucionalnim akterima je važan segment u evaluaciji rada kulturnih ustanova.

4.5. Obezbediti podršku organizacijama civilnog društva

GUK prepoznaje potrebe za finansiranjem dela tekućih rashoda i izdataka (ranije u tekstu označenih kao organizacioni ili troškovi "hladnog pogona"), koji obuhvataju prostor, režijske troškove i plate zaposlenih, a koji se trenutno ne finansiraju niti sufinansiraju u okviru konkursa GUK-a. U vezi sa tim, GUK teži da obezbedi budžetska sredstva koja bi bila namenjena sufinansiranju ovih troškova, kako bi organizacije koje kontinuirano realizuju svoje projekte unapredile svoje programske i projektne aktivnosti. Pored navedenog, GUK nastavlja saradnju sa organizacijama civilnog društva, kako bi se zajednički radilo na osnaživanju ovog sektora, čime se uspostavlja nova praksa komunikacije na relaciji javno-civilni sektor u kulturi.

5. Živa kulturna baština

Značaj kulturnog nasleđa naglašen je u *Strategiji održivog razvoja Novog Sada od 2016. do 2020. godine*, u okviru dve prioritetne oblasti - urbani i društveni razvoj. U obe oblasti istaknuto je da je misija Grada očuvanje kulturnog nasleđa, što je operacionalizovano specifičnim ciljevima i konkretnim aktivnostima. S obzirom na to da je jedna od nadležnosti Gradske uprave za kulturu obezbeđenje zaštite kulturnih dobara od značaja

za Grad, od presudnog je značaja definisati ključne pretpostavke i pravce delovanja u vezi sa kulturnim nasleđem.

Međutim, imajući u vidu savremene heritološke teorije, politiku i praksu, *Strategija* nastoji da pristup nasleđu proširi i, pored zaštite, ukaže na važnost razvoja nasleđa i razvoja kroz nasleđe. U tom smislu nasleđe se definiše kao skup raznolikih vrednosti i značenja svih pojedinaca, grupa i zajednica, koje nastaju kao posledica dinamičnog i višeznačnog procesa baštinjenja. Kao takav, proces baštinjenja je, pre svega, stvaralački proces, u okviru kojeg se jednaka važnost poklanja zaštiti i dugoročnom, održivom korišćenju nasleđa. Nasleđe, tako, predstavlja osnovu za izgradnju ličnih i kolektivnih identiteta, resurs za kulturni, ekonomski i društveni razvoj i mesto susreta različitih zajednica. Otuda je pravo na kulturno nasleđe osnovno pravo svake grupe ili pojedinca.

Na ovaj način shvaćeno kulturno nasleđe pomera fokus sa zaštite nasleđa kao isključive obaveze nadležnih institucija na celovit i integralni princip upravljanja baštinom, koji podrazumeva pravo na učešće i odgovornost svih građana, njihovih udruženja, političkih predstavnika i širokog kruga relevantnih institucija i organizacija. Istovremeno, kulturno nasleđe postaje prostor za razmenu mišljenja, stavova i delatnu saradnju po pitanju sećanja, izgradnje identiteta i društvenih odnosa.

Iz navedenih razloga, **Grad Novi Sad nastoji da podstakne i podrži aktivan odnos svih kulturnih aktera, kao i građanki i građana, ka procesima stvaranja, zaštite i korišćenja dinamične, raznolike i višeznačne kulturne baštine Grada.**

Vizija:

Kulturna baština je izašla iz domena prošlosti i isključive nadležnosti institucija i Gradske uprave i integrisana je u savremeni život građana i građanki, koji, zajedno sa institucijama i drugim zainteresovanim akterima, učestvuju u njegovom integralnom upravljanju i korišćenju, uz uvažavanje svih pojedinačnih i kolektivnih identiteta vezanih za materijalnu i nematerijalnu baštinu.

Uočeni problemi:

- građani i građanke su nedovoljno angažovani i uključeni u procese zaštite i upravljanja kulturnom baštinom;
- saradnja različitih gradskih institucija na ovom planu je sporadična i slaba;
- zaštita kulturnog nasleđa doživljava se kao isključiva odgovornost Gradske uprave i nadležnih institucija;
- praksa vezana za (pogotovo nepokretno) kulturno nasleđe zasniva se na ideji tehničke zaštite, dok su razvoj, korišćenje i društvena zaštita nerazvijene;
- programi edukacije različitih grupa građana o kulturnom nasleđu Grada i načinima njegovog odgovornog korišćenja nisu dostupni;

- saradnja sa turističkim sektorom, kulturnom i kreativnom industrijom, obrazovanjem, naukom i drugim granama, po pitanju zaštite i korišćenja baštine na niskom je nivou.

Strateška rešenja:

5.1. Jačati praksu upravljanja kulturnim nasleđem, koja povezuje njegovo održivo korišćenje i razvoj Grada

Grad podstiče, pre svega, ustanove zaštite i druge relevantne ustanove, resore i sektore da u procesima upravljanja kulturnom baštinom stave veći fokus na njeno korišćenje, upravljanje, održavanje, interpretaciju, adaptaciju i dostupnost. Ovo podrazumeva podsticanje izrade strateških i planskih dokumenata, kao što su planovi upravljanja, akcioni planovi, biznis planovi, studije izvodljivosti, planovi interpretacije, edukacije, turističke promocije i slično, kao sastavni deo procesa restauracije i konzervacije, kako bi se osiguralo da investiranje u zaštitu baštine aktivno doprinese dugoročnom razvoju Grada.

5.2. Uspostaviti međuresornu i međusektorsku saradnju i zajedničko delovanje različitih aktera na polju upravljanja kulturnom baštinom

Grad podstiče projekte koji podrazumevaju saradnju javnog, privatnog i civilnog sektora iz oblasti zaštite i korišćenja kulturne baštine, čime se stvara komplementarni pristup ovom polju. Nadležnost zavoda za zaštitu spomenika kulture, arhiva, biblioteka i muzeja jeste da procenjuju, analiziraju, izrađuju studije i daju preporuke za zaštitu i upotrebu različitih tipova materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasleđa. Povezivanjem sa udruženjima i privatnim inicijativama, ove institucije realizuju projekte i van svoje osnovne delatnosti, koji za cilj imaju unapređenje i promociju kulturne baštine. Na ovaj način se, kroz vertikalno resorno povezivanje, doprinosi aktiviranju i popularizaciji kulturne baštine. Zaštita kulturne baštine i institucije koje se bave ovom delatnošću zvanično pripadaju resoru kulture; međutim, baština je neodvojiv element urbanog planiranja i razvoja društvenih aktivnosti jer prepoznaje i tumači elemente prošlosti u kontekstu sadašnjosti i planiranja budućnosti. Sektor kulturnog nasleđa je, tako, neodvojiv od urbanog planiranja, obrazovanja, nauke i razvoja privrede, turizma i kreativne industrije. Grad, zato, obavezuje sve ustanove nad kojima je nadležan na sve oblike saradnje koja, pored zaštite shvaćene kroz konzervatorske aktivnosti, afirmiše i promovise stvaranje i aktivnu i odgovornu upotrebu kulturnog nasleđa Grada.

5.3. Jačati kapacitete organizacija civilnog društva kako bi se uključile u proces zaštite i odgovornog korišćenja kulturnog nasleđa

Organizacije koje pokreću građanke i građani u cilju selekcije, istraživanja, dokumentovanja, zaštite, interpretacije, promocije i prezentacije baštine, od izuzetnog su značaja za Grad. Inicijative lokalnih udruženja, koje se bave očuvanjem specifičnog segmenta nasleđa, doprinose proširivanju polja nasleđa. Različitim građanskim akcijama, a pogotovo u potrebom metoda koje nudi participacija i kraudsorsing (eng. crowdsourcing) u digitalnom prostoru, ove organizacije značajno obogaćuju proces baštinjenja. Zbog toga Grad nastoji da finansijski i simbolički podrži i osnaži programe i delatnosti ovih organizacija kroz konkurse, konsultacije i sastanke, kao i kroz njihovu

aktivniju saradnju sa ustanovama koje se bave nasleđem - od zavoda za zaštitu, preko arhiva do muzeja, biblioteka i galerija.

5.4. Edukovati, osnažiti i uključiti građane u procese stvaranja, revitalizacije i očuvanja kulturne baštine

Nasleđe predstavlja skup vrednosti, koji je drugačiji za svakog građanina i građanku. Komuniciranje značenja i vrednosti, i isticanje raznolikosti ličnih identiteta vezanih za nasleđe važni su u njegovom oživljavanju i približavanju svakodnevnom životu građana. Da bi znali da ga poštuju i aktivno koriste uz svest o nužnosti pažljivog postupanja, neophodno je aktivno raditi na edukaciji, prvenstveno školske dece i mladih, u vezi sa nasleđem, njegovim zvaničnim, istorijskom narativima, ali i ličnoj istoriji znamenitih ili manje poznatih građana. Potrebno je uspostaviti direktniju i kontinuiranu saradnju između ustanova zaštite, udruženja građana i obrazovnih ustanova, radi učenja o nasleđu, ali i korišćenja nasleđa u okviru školskih kurikuluma, od nivoa osnovne škole do fakulteta. Važno je da edukacija bude "živa" i dinamična, da ljude uključuje u kreiranje različitih sadržaja i da podstiče stvaralački i promišljajući odnos prema nasleđu. Projekti koji, pored priče o nasleđu, uključuju volonterizam građana, rad i stvaralaštvo na terenu, značajni su iz razloga stvaranja veze sa baštinom, proširivanja opsega baštine i mogućnosti kombinovanja materijalne i nematerijalne baštine i njihove savremene interpretacije. Tako Grad podstiče i ohrabruje programe i projekte koji se bave kulturnim nasleđem i teže da aktivno uključe građane i građanke u procese istraživanja, interpretacije, zaštite i odgovornog korišćenja kulturnog nasleđa.

5.5. Podstaci otkrivanje i upotrebu zaboravljenih prostora i korišćenje kulturne baštine kao inspiracije za savremeno stvaralaštvo

Veliki broj objekata graditeljskog nasleđa, neretko i onih zakonom zaštićenih kao spomenika kulture, izložen je nemaru i propadanju. Neki od njih su, usled nebrige ili nedostatka sredstava, značajno devastirani, a neki čak i urušeni. Iako poseduju faktički istorijski, arhitektonski i kulturni značaj, mnogi od ovih objekata stoje zapušteni i nevidljivi za građane. Na taj način skriveni su i delovi kulturne istorije Grada, čime on postaje siromašniji za još jedan deo svog identiteta. "Zaboravljeni" prostori, na sreću, nisu zaboravljeni i u arhitektonskoj i konzervatorskoj literaturi, kao ni u arhivskoj građi. Dobra polazna osnova je postojanje podataka i građe o prostorima koji su ugroženi, devastirani ili srušeni. Otkrivanje ovih podataka, njihov izlazak iz hermetičkog prostora knjiga, studija, naučne i stručne literature, i korišćenje kao inspiracije i resursa za savremeno stvaralaštvo i edukaciju, doprinelo bi produženju njihovog fizičkog života, a na duži rok omogućilo i njihovu lakšu i svrsishodniji obnovu i novu namenu.

5.6. Podstaci digitalizaciju kulturne baštine i stvaranje zajednica okupljenih oko nasleđa Grada u digitalnom prostoru

Grad teži da digitalizovane zbirke muzeja, biblioteka i arhiva, kao i spomenika kulture i privatnih zbirki, postanu standard. Pod ovim se ne podrazumeva samo digitalizacija u funkciji zaštite i dokumentacije, već se digitalizovani sadržaji vide kao mogućnost poboljšanja dostupnosti baštine, kao i aktivnijeg korišćenja znanja i informacija vezanih za baštinu Grada. Takođe, proces digitalizacije shvata se i kao mogućnost za participaciju i kreiranje sadržaja vezanih za nasleđe od strane različitih grupa i

pojedinaca, čime se otvara novi opseg razvoja kulturne baštine Grada, pre svega učenje i saradnja.

5.7. Uspostaviti bolju saradnju sa sektorom turizma i kreativne industrije

Turizam zasnovan na kulturnom nasleđu predstavlja poseban oblik turizma, koji podrazumeva putovanje sa ciljem upoznavanja nasleđa nekog mesta. Turisti zainteresovani za ovaj oblik turizma često su obrazovani i senzibilisani za razumevanje nasleđa, što je dobra osnova za predstavljanje nasleđa Grada. Međutim, ne treba računati samo na ovu vrstu posetilaca. U Novi Sad dolaze i mladi turisti, poslovni ljudi, ekskurzije, sportisti i ostali, kojima takođe treba predstaviti kulturno nasleđe, i tu postoje brojne mogućnosti za njegovu promociju. Dosadašnje aktivnosti na promociji nasleđa kroz turizam svode se na predstavljanje određenog broja reprezentativnih građevina, muzeja i galerija; međutim, nedostaje mnogo veći broj elemenata nasleđa koji čine Grad - od građevina kako iz starije (18, 19. i početak 20. veka) tako i iz novije istorije (period između dva svetska rata i druga polovina 20. veka) mesta od značaja za istoriju Grada, ali i za građane, pojedince ili grupe koje su obeležile ta mesta; specifična kulturna praksa, vrednosti i delatnosti i drugi oblici nematerijalne baštine, znamenite ličnosti Grada, mesta koja su obeležila uvođenje novih oblika kulturne prakse (prvi bioskopi, foto-ateljei, mesta za druženja i izlaske i slično). Sve su to elementi koji, objedinjeni, čine osnovu za promociju Grada kao mesta sa živom tradicijom i kulturom, zasnovanom na sećanjima i njihovom današnjem tumačenju. U cilju predstavljanja kulturne baštine Grada, GUK saraduje sa Upravom za privredu i Turističkom organizacijom Grada, kako bi se pospešila interesorna i intersektorska saradnja u cilju zaštite i korišćenja nasleđa.

6. Internacionalizacija i prisustvo na međunarodnoj sceni

Postoji nekoliko važnih razloga za podršku međunarodne kulturne i umetničke saradnje i izlaska kulturnih stvaralaca pred internacionalnu publiku. Kao prvo, sticanje međunarodnih iskustava, upoznavanje drugačijih oblika umetničke i produkcijske prakse i izlaganje drugačijim uticajima utiču na povećanje kompetencija individualnih stvaralaca i kolektiva i otvara prostor za njihov izlazak na međunarodnu scenu. Drugo, organizacije civilnog društva u kulturi i ustanove kulture koje uspostavljaju kontakte sa međunarodnim organizacijama i ustanovama jačaju sopstvene kapacitete, što se oslikava na njihovo dalje delovanje. Izlaskom stvaralaca, organizacija i ustanova van zemlje i njihovim prisustvom u inostranstvu kreira se i slika Grada, čiji su kulturni delatnici aktivni, povezani, spremni na učenje i saradnju. Sve navedeno doprinosi i boljoj pozicioniranosti Grada kao internacionalnog kulturnog centra i otvara nove mogućnosti za finansiranje i saradnju kulturnih delatnika. Strateški cilj **Grada je da podrži kulturne aktere koji mogu da predstave Novi Sad u svetu.**

Vizija:

Novi Sad je prepoznat kao regionalna kulturna prestonica u kojoj se sreću umetnici i kulturni stvaraoci sa raznih meridijana, u kojoj se prezentuje najsavremenije svetsko stvaralaštvo i stvaraju međunarodno relevantna umetnička dela i kulturni sadržaji.

Uočeni problemi:

- organizacije kojima su odobreni međunarodni projekti nemaju dovoljnu podršku na lokalnom nivou;
- nepostojanje značajnije podrške projektima mobilnosti umetnika i kulturnih radnika;
- kulturni turizam je trenutno koncentrisan na predstavljanje fiksnih kulturnih resursa (spomenici kulture i kulturne institucije) i manifestacija; nedostaju i drugi elementi kulturnog sistema;
- ne postoji dovoljna saradnja između sektora kulture i kreativne industrije;
- kultura nacionalnih zajednica se ne posmatra kao resurs koji bi mogao doprineti raznolikosti kulturne ponude.

Strateška rešenja:

6.1. Kandidovati Grad za Evropsku prestonicu kulture

Kandidaturom se ostvaruju strateški ciljevi izlaska pred međunarodnu publiku, povezivanja i saradnje sa međunarodnim kulturnim akterima i pozicioniranja Grada na kulturnoj mapi Regiona i Evrope. Uspešna realizacija programa Evropske prestonice kulture takođe može da u značajnoj meri ojača kapacitete lokalnih aktera za izlazak pred međunarodnu publiku, kao i da lokalnoj publici na neposredniji i učestaliji način predstavi aktuelna kretanja na međunarodnoj umetničkoj i kulturnoj sceni.

6.2. Podržati organizacije koje predlozima projekata konkurišu za sredstva međunarodnih fondova

Kako su međunarodni projekti neretko veoma izazovni i zahtevaju niz kompetencija za koncipiranje, rukovođenje i evaluaciju projekata, saradnju, prezentaciju sopstvenog rada i odgovornost, Gradska uprava za kulturu obezbeđuje neophodnu podršku za odobrene i planirane međunarodne projekte, kako bi oni bili realizovani u punom kapacitetu i kako bi Grad nedvosmisleno utvrdio svoju opredeljenost ka evropskim vrednostima kada su kultura i umetnost u pitanju.

6.3. Podržati mobilnost kulturnih radnika

Potrebno je podržati programe putovanja i usavršavanja kulturnih radnika iz Novog Sada u inostranstvo, kao i otvoriti prostor za boravak i rad odabranih umetnika iz međunarodnog okruženja u Gradu, koji će sa sobom doneti drugačije nazore.

6.4. Podržati razvoj kulturnog turizma

Pored toga što predstavlja privrednu aktivnost kojom se prihoduju sredstva za gradski budžet, turizam doprinosi kreiranju i širenju slike o kulturnim resursima Grada. Iz tog razloga potrebno je mapirati sve kulturne resurse i kreirati sliku Grada zasnovanu na autentičnim kulturnim izrazima, lokalnom stvaralaštvu i kulturnoj baštini. Za razliku od trenutno sektorski definisane turističke politike, koja prepoznaje kulturu isključivo kroz ustanove kulture, manifestacije i sakralne objekte, trebalo bi pristupiti kreiranju

integrativne turističke politike koja bi bila usklađena sa kulturnom, a koja će kulturu posmatrati kao resor koji uključuje i organizacije civilnog društva, kolektive i pojedince kao neizostavni element kulturnog sistema.

6.5. Unaprediti saradnju sa kreativnom industrijom

Kreativna industrija, kao privredna grana koja generiše prevashodno ekonomsku vrednost zasnovanu na individualnim i kolektivnim kreativnim veštinama (moda, industrijski dizajn, informacione tehnologije i drugo), predstavlja poželjno polje za izgradnju partnerskih odnosa. Kako su lokalne organizacije koje pripadaju kreativnoj industriji orijentisane na međunarodno tržište, na kojem neretko ostvaruju zapažene rezultate, saradnja između sektora kulture i kreativne industrije može doprineti boljem predstavljanju novosadske kulture i umetnosti u svetu i jačanju kapaciteta lokalnih organizacija.

6.6. Aktivnije uključiti organizacije nacionalnih zajednica u proces internacionalnog povezivanja

U Novom Sadu zvanično postoji dvadeset manjinskih zajednica, a njihovo prisustvo se trenutno ne posmatra kao resurs koji bi mogao doprineti raznolikosti kulturne ponude i razvijanju kulturno-diplomatskih odnosa sa matičnim zemljama nacionalnih manjina. Dobra polazna osnova je svest o postojanju zajednica, a korak dalje bio bi povezivanje sa nacionalnim savetima, kulturno-umetničkim društvima, zavodima i organizacijama u vezi sa promovisanjem kulture i umetnosti njihovih matičnih zemalja i gradova u Novom Sadu.

7. Implementacija, praćenje i evaluacija Strategije

Procesi implementacije, praćenja i evaluacije *Strategije* neophodni su da bi se ostvarili njeni ciljevi. Implementacija *Strategije* predstavlja deo redovnih radnih aktivnosti zaposlenih u GUK-u, što znači da ovom poslu treba posvetiti odgovarajući značaj i vreme neophodno da se on adekvatno realizuje. Uspešna implementacija, pre svega, podrazumeva vidljivost samog dokumenta, upoznatost svih ključnih aktera sa detaljima dokumenta, kao i spremnost da se ulože potrebni kadrovski i drugi resursi u sprovođenje aktivnosti predviđenih *Strategijom*.

Kako bi ove aktivnosti bile precizno određene, implementacija podrazumeva izradu dodatnih akcionih planova sa jasnim aktivnostima, odgovornostima i nadležnostima i potrebnim resursima za njihovo sprovođenje. Akcioni planovi se prave za kraći vremenski period, od dve do tri godine, u zavisnosti od datih okolnosti. Akcioni plan, dalje, može zahtevati izmene postojećih pravnih akata i procedura, recimo za sufinansiranje projekata i programa, kao i izradu novih u cilju operacionalizacije ključnih opredeljenja iznetih u *Strategiji*. Za realizaciju *Strategije* biće potrebno da se obezbede dopunska sredstva u budžetu, što će biti preciznije definisano akcionim planovima. Aktivnosti koje zahtevaju dopunska sredstva biće uvedene u fazama, a zadatak grupa koje budu radile prvi akcioni plan biće da ukažu na neophodna sredstva za urgentne prve korake i planiranje preostalih izdataka u fazama, te potrebna sredstva za te namene.

Izrada akcionog plana, koja sledi nakon usvajanja *Strategije*, biće realizovana i zasnovana na principima participativnosti kao osnovnog načela *Strategije*. Operacionalizacija participativnosti se ogleda u obaveznom formiranju radnih grupa koje će GUK, kao nosilac izrade akcionog plana, sazivati po sektorima i akterima u kulturi koji su učestvovali u izradi Nacrta *Strategije*. U ovom slučaju, sektorska podela aktera u kulturi Grada imala bi funkcionalni karakter, u smislu konsultovanja aktera iz polja kulture koji su upućeni u potrebe oblasti u okviru koje deluju, od strane GUK-a, u cilju izrade što operativnijeg i funkcionalnijeg akcionog plana koji će zadovoljiti potrebe svih aktera u kulturi Grada.

Uspešna implementacija podrazumeva i prilagođavanje *Strategije* novonastalim okolnostima, kako bi ona bila u funkciji podsticanja kulturnog razvitka u realnosti. Za razliku od implementacije, praćenje i evaluacija trebalo bi da budu povereni eksternim telima, koja će na osnovu indikatora proveriti postizanje ostvarenja ciljeva predviđenih *Strategijom*. U samom procesu važna je i samo-evaluacija GUK-a, kao i kontinuirani dijalog sa lokalnim ustanovama, organizacijama i građanima.

Praćenje i evaluacija *Strategije* važni su kako bi se merio njen učinak, kao i razvoj predviđenih strateških pravaca, definisanih kroz operative aktivnosti u akcionom planu. Na osnovu pokazatelja (indikatora) može se videti da li se aktivnosti realizuju, na koji način i kakve efekte ostvaruju. Rezultati ovih aktivnosti ukazaće na efektnost *Strategije* i njen dalji odnos prema strateškim pravcima, koji će ići ili u pravcu nastavka planiranih aktivnosti, ili u pravcu preispitivanja i promene aktivnosti u skladu sa novonastalim okolnostima.

Dobra *strategija* podrazumeva visok stepen fleksibilnosti, koji podrazumeva uključivanje novih zakonskih okvira, promenu prioriteta, i nove težnje i zahteve okruženja. Pre donošenja *Strategije* neophodno je postaviti vremenski termin za njenu procenu. U skladu sa preporukama, tri godine od početka implementacije *Strategije* sprovedeće se njena evaluacija i, po potrebi, inicirati proces njene izmene i dopune.¹⁶

¹⁶ *Creating Opportunities: Guidance for Local Authorities in England on Local Cultural Strategies*, <http://www.bazakulture.rs/wp-content/uploads/2016/05/Local-Cultural-Strategy-Guidance-for-local-authorities-in-England.pdf> (preuzeto 15.06.2016).

Da bi praćenje bilo efektno, važno je na početku utvrditi kada će se realizovati evaluacija, ko će je realizovati, koji indikatori će biti korišćeni, na koji način će tačno izgledati postupak praćenja i evaluacije i koje će tehnike prikupljanja potrebnih informacija biti korišćene.

Kako se *Strategija* donosi za period od deset godina, neophodno ju je revidirati, najbolje posle dve do tri godine. U postupku revizije treba uzeti u obzir njenu efektnost, nove okolnosti, eventualne promene zakonskih regulativa i prioriteta. U tom smislu, GUK može predlagati izmene *Strategije*, kako bi se osnovni pravci i okviri ispunjavali na adekvatniji način. Međutim, izmene moraju biti u skladu sa opštim pravcima kulturnog razvoja, navedenim u ovoj *Strategiji*.

Strategija će biti objavljena u "Službenom listu Grada Novog Sada".